

László Marác

Centraal-Azië en Kazachstan golden tijdens de Koude Oorlog voor het Westen als ontoegankelijk gebied. Dat is grondig veranderd. De Kazachse steppen worden op de wereldkaart gezet door nieuwe imposante steden die daar verrijzen.

Het Centraal-Aziatische land Kazachstan dat pas ruim twintig jaar geleden onafhankelijk werd van de Sovjet-Unie probeert een historisch geworteld minderwaardigheidscomplex te overwinnen door nieuwe steden te ontwikkelen. Het 'barbarenbeeld' van Centraal-Azië dook een aantal jaren geleden weer op in een film uit 2006: 'Cultural Learnings of America for Make Benefit Glorious Nation of Kazakhstan'. Hierin maakt de Kazachse Borat, gespeeld door de Amerikaanse acteur Sacha Baron Cohen, allerlei komische verwickelingen in de VS door. De film suggereert nadrukkelijk dat Kazachstan een achtergebleven gebied is. Niemand weet hoe oud de Westerse stereotypen van steppen- en nomadenvolkeren in Centraal-Azië zijn. Het lijkt echter geen twijfel dat deze stereotypen heel oud zijn, als we het boek 'Historieën' van Herodotus uit de vijfde eeuw v. Chr. erbij pakken. Hierin komen de Skyten, de oorspronkelijke bewoners van Centraal-Azië, er niet zo best vanaf. Herodotus classificeert deze nomaden als 'barbaren'. Echter, achter de barbaarsstereotypen van Centraal-Azië gaat een lange traditie van stedenbouw schuil. Aan het eind van de jaren veertig van de twintigste eeuw toonde de Sovjet-Russische archeoloog Sergej Pavlovich Tolstov aan dat Centraal-Azië al in 2000 voor Chr. een rijke stedelijke cultuur kende, die over irrigatiesystemen beschikte. Wat gebeurt er eigenlijk in het post-socialistische Kazachstan op het terrein van de stedelijke ontwikkeling?

Van Almaty naar Akmola

Exemplarisch voor het huidige stedelijke ontwikkelingsbeleid is de inrichting van de nieuwe hoofdstad van Kazachstan. In 1997 werd besloten de hoofdstad van het nieuwe, onafhankelijke Kazachstan van de Zuid-Kazachse stad Almaty naar het veel noordelijker gelegen ietwat muffe Akmola te verplaatsen. Bij de ruimtelijke inrichting van Astana zoals de nieuwe hoofdstad genoemd werd, speelden overwegingen van nationale identiteitsvorming en trots een duidelijke rol. Het nieuwe en het oude gedeelte van de stad worden doorklieft door de rivier Isjim. De linkeroever is het nieuwe gedeelte van Astana dat uit een aantal opvallende, robuuste wijken bestaat. De regeringswijk is te herkennen aan het presidentiële paleis Ak Orda (Het Witte Huis), en het Paleis voor Vrede en Verzoening, een gebouw dat de vorm van een pyramide heeft en 62 meter hoog is. De 'Pyramide' diende als hoofdkwartier van de OVSE waarvan Kazachstan in 2010 het voorzitterschap vervulde. Het meest in het ooglopende gedeelte

László Marác studeerde Oost-Europese Studies en Algemene Taalwetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen. Sinds 1992 is hij verbonden als universitair docent aan de afdeling Europese Studies van de Universiteit van Amsterdam. Marác is 'visiting professor' aan de L.A. Gumilyov Eurasian University te Astana.

van het nieuwe centrum is de Bayterek (Grote Boom), een monumentale toren in de vorm van een levensboom die een figuur uit de Kazachse mythologie uitbeeldt. De premoderne geschiedenis van Kazachstan is ook vertegenwoordigd in het stadsbeeld met de Khan Shatyr (De tent van de Khan), een gebouw dat ontworpen is door de Britse architect Norman Foster. Het gebouw heeft de vorm van een tent, is 50 meter hoog, en bedekt een gebied van 140.000 vierkante meters. De 'Tent' doet dienst als overdekt winkel- en vrijetijdscentrum en heeft een eigen inwendige temperatuur die tussen de 15-30 °C schommelt. Dat is ook wel nodig, want Astana is een van de koudste steden ter wereld met flinke temperaturen onder nul in grote delen van het jaar.

Formidabele prestatie

Vanwege het feit dat Kazachstan sinds haar onafhankelijkheid het best gekarakteriseerd kan worden als een 'geleide democratie' konden stedelijke bouwprojecten, zoals de verplaatsing van de hoofdstad gereiseerd worden. Het land wordt met straffe hand geregeerd door president Nursultun Nazarbayev. Zo heeft hij veto-recht op het terrein van de defensie- en buitenlandse politiek en benoemt hij alle burgemeesters en gouverneurs zelf. Zijn partij Nur-Otan domineert het parlement, hoewel andere partijen toegestaan zijn en er gematigde oppositie gevoerd wordt. Veel van de ideeën voor de stedelijke herinrichting in Kazachstan werden bedacht en geïmplementeerd door de president en zijn staf. Zo kon het onafhankelijke Kazachstan breken met de Sovjet-geschiedenis en werd er een nieuwe hoofdstad uit de grond gestampt. Toegegeven dient te worden dat de nieuwe ruimtelijke stedenbouw in Kazachstan een formidabele prestatie is die afrekent met het traditionele barbaarsbeeld van Centraal-Azië, maar die wel mogelijk is gemaakt door een specifieke sociaal-politieke en economische constellatie, namelijk de transitie van een totalitaire staat naar een geleide democratie die naarstig op zoek is naar erkenning en versterking van de eigen nationale identiteit. Hieraan moet nog wel toegevoegd worden dat de imposante bouwprojecten in Kazachstan niet uitgevoerd hadden kunnen worden, indien het land haar enorme energievoorraden niet te gelde had gemaakt in joint-ventures met buitenlandse energie-giganten, zoals het Russische Gazprom en het Amerikaanse Chevron.

